

Twee echtparen gaan een avond uit eten. Ze praten over alledaagse dingen, maar ondertussen vermijden ze waar ze het eigenlijk over moeten hebben: hun kinderen. Die hebben samen iets uitgehaald wat hun toekomst kan verwoesten.

‘De roman ontwikkelt zich tot een adembenemende thriller waarin niemand onschuldig is. Koch houdt de lezer in zijn greep.’
– Niccolò Ammaniti

‘Dr Jekyll in de Watergraafsmeer. De beste Nederlandse roman die ik in maanden heb gelezen.’
– Pieter Steinz in *NRC Handelsblad*

‘Geen restaurantbezoek zal meer hetzelfde zijn na het lezen van deze vermakelijke roman.’ – ★★★★★ *de Volkskrant*

‘Deze roman is een internationale gewetenszaak geworden.’
– *La Repubblica*

‘Een knap en donker staaltje vakwerk. Boeiend en meeslepend.’
– *The New York Times Book Review*

‘Een ijzersterke en provocerende roman.’ – *El País*

Van Herman Koch verscheen eveneens bij uitgeverij Anthos

Red ons, Maria Montanelli

Eten met Emma

Odessa Star

Denken aan Bruce Kennedy

De ideale schoonzoon

Zomerhuis met zwembad

Korte geschiedenis van het bedrog

Geachte heer M.

HERMAN KOCH
HET DINER

Ambo|Anthos
Amsterdam

Eerste druk 2009
Drieënzestigste druk 2014

ISBN 978 90 414 2566 9

© 2009 Herman Koch

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © David Nunok/All Vanada Photos/Corbis/Hollandse Hoogte

Verspreiding voor België:
Veen Bosch & Keuning uitgevers n.v., Antwerpen

NICE GUY EDDIE

C'mon, throw in a buck.

MR PINK

Uh-huh. I don't tip.

NICE GUY EDDIE

Whaddaya mean, you don't tip?

MR PINK

I don't believe in it.

Quentin Tarantino

Reservoir Dogs

APERITIEF

1

We gingen eten in het restaurant. Ik ga niet zeggen welk restaurant, want dan zit het er de volgende keer waarschijnlijk vol met mensen die komen kijken of wij er ook weer zitten. Serge had gereserveerd. Dat doet hij altijd, reserveren. Het restaurant is er zo een van het soort waar je drie maanden van tevoren moet bellen – of zes, of acht, ik ben inmiddels de tel kwijt. Zelf wil ik nooit drie maanden van tevoren weten waar ik op een bepaalde avond ga eten, maar kennelijk zijn er mensen die daar totaal geen moeite mee hebben. Als de historici over een paar eeuwen willen weten hoe achterlijk de mensheid was aan het begin van de eenentwintigste eeuw hoeven ze alleen maar een kijkje in de computers van de zogenoemde toprestaurants te nemen, want al die gegevens worden bewaard, dat weet ik toevallig. Wanneer meneer L. de vorige keer bereid was om drie maanden op een raamtafeltje te wachten dan wacht hij nu ook wel vijf maanden op een tafeltje naast de deur van het toilet – dat noemen ze in die restaurants ‘het bijhouden van de klantgegevens’.

Serge reserveert nooit drie maanden van tevoren. Serge reserveert op de dag zelf, dat vindt hij een sport, zegt hij. Er zijn restaurants die altijd een tafeltje vrijhouden voor mensen als Serge Lohman, en dit restaurant is er een van. Een van de vele moet ik

eigenlijk zeggen. Je kunt je afvragen of er in het hele land nog een restaurant te vinden is waar ze niet in een stuip schieten wanneer ze de naam Lohman door de telefoon horen. Hij belt natuurlijk niet zelf, dat laat hij zijn secretaresse of een van zijn naaste medewerkers doen. ‘Maak je geen zorgen,’ zei hij toen ik hem een paar dagen geleden aan de lijn had. ‘Ze kennen me daar, ik regel wel een tafeltje.’ Ik had alleen maar gevraagd of we elkaar nog zouden bellen voor het geval er geen plaats was, en waar we dan naartoe zouden kunnen gaan. Er klonk iets meewarigs door in zijn stem aan de andere kant van de lijn, ik kon bijna zien hoe hij zijn hoofd schudde. Een sport.

Er was één ding waar ik vanavond geen zin in had. Ik wilde er niet bij zijn wanneer Serge Lohman door de restauranthouder of dienstdoende gerant als een oude kennis zou worden begroet; hoe hij door de serveersters naar het mooiste tafeltje aan de tuinzijde zou worden begeleid, en hoe Serge zelf zou doen of het allemaal niks te betekenen had, dat hij diep in zijn hart altijd een gewone jongen was gebleven en zich daarom vooral op zijn gemak voelde tussen andere gewone mensen.

Daarom had ik tegen hem gezegd dat we elkaar wel in het restaurant zouden zien en niet, zoals hij had voorgesteld, in het café om de hoek. Het was een café waar ook veel gewone mensen kwamen. Hoe Serge Lohman daar zou binnenstappen, als gewone jongen, met een grijns die zoveel wilde zeggen als dat al die gewone mensen vooral moesten blijven doorpraten en net moesten doen of hij er niet was – ook daar had ik vanavond geen zin in.

2

Omdat het restaurant maar een paar straten van ons huis ligt gingen we lopen. Zo kwamen we ook langs het café waar ik niet met Serge had willen afspreken. Ik had mijn arm om het middel van mijn vrouw geslagen, haar hand bevond zich ergens onder mijn jasje. Aan de gevel van het café straalde de warme, rood-witte lichtreclame van het biermerk dat er binnen werd geschonken. ‘We zijn te vroeg,’ zei ik. ‘Of beter gezegd: als we nu al gaan, zijn we wel heel erg precies op tijd.’

Mijn vrouw, ik moet dat niet meer zeggen. Ze heet Claire. Haar ouders hadden haar Marie Claire genoemd, maar later wilde Claire niet net zo als een tijdschrift heten. Soms noem ik haar Marie om haar te plagen. Maar ik noem haar zelden mijn vrouw – bij officiële gelegenheden af en toe, in zinnen als: ‘Mijn vrouw kan op dit moment niet aan de telefoon komen’, of: ‘Mijn vrouw weet toch echt zeker dat zij een kamer met uitzicht op zee had gereserveerd.’

Op dit soort avonden koesteren Claire en ik de momenten waarop we nog even met zijn tweeën zijn. Het is dan net of alles nog openligt, het lijkt zelfs dat de eetafspraak op een vergissing berust, dat we gewoon met zijn tweeën op stap zijn. Wanneer ik een definitie zou moeten geven van geluk, dan is het deze: het ge-

luk heeft aan zichzelf genoeg, het heeft geen getuigen nodig. 'Alle gelukkige gezinnen lijken op elkaar, elk ongelukkig gezin is ongelukkig op zijn eigen wijze', luidt de eerste zin van Tolstojs *Anna Karenina*. Ik zou daar hooguit nog aan toe willen voegen dat de ongelukkige gezinnen – en dan binnen die gezinnen in de eerste plaats de ongelukkige echtparen – het nooit alleen afkunnen. Hoe meer getuigen hoe beter. Het ongeluk is altijd op zoek naar gezelschap. Het ongeluk kan niet tegen stilte – het kan vooral niet tegen de ongemakkelijke stiltes die er vallen wanneer het alleen is.

Zo lachten Claire en ik elkaar toe in het café toen we onze biertjes kregen, in de wetenschap dat we straks een hele avond in het gezelschap van het echtpaar Lohman gingen doorbrengen: dat dit het mooiste moment van die avond was, en dat het hierna alleen nog maar bergafwaarts kon gaan.

Ik had geen zin om in het restaurant te gaan eten. Ik heb nóóit zin. Een vaste afspraak in de nabije toekomst is het voorportaal van de hel, de eigenlijke avond is de hel zelf. Het begint al 's ochtends voor de spiegel: met wat je aan gaat trekken, en of je je wel of niet zult scheren. Alles is in dezen immers een statement, een spijkerbroek vol scheuren en vlekken net zo goed als een gestreken overhemd. Als je een baard van één dag laat staan was je te lui om je te scheren; bij een baard van twee dagen krijg je onvermijdelijk de vraag of de baard van twee dagen deel uitmaakt van een nieuwe look; en bij een baard van drie dagen of meer is het nog maar een kleine stap naar de totale verloedering. 'Gaat het nog wel goed met je? Je bent toch niet ziek of zo?' Je bent hoe dan ook niet vrij. Je scheert je, maar je bent niet vrij. Ook je scheren is een statement. Je vond deze avond kennelijk zo belangrijk dat je de moeite hebt genomen je te scheren, zie je de anderen denken – door je te scheren sta je in feite al met 1-0 achter.

En dan is er altijd nog Claire om mij er op avonden als deze

aan te herinneren dat het geen gewone avond is. Claire is slimmer dan ik. Ik zeg dit niet uit halfzachte feministische overwegingen of om bij vrouwen in het gevlij te komen. Ik zal ook nooit beweren dat vrouwen ‘over het algemeen’ slimmer zijn dan mannen. Of gevoeliger, of intuïtiever, of dat ze ‘midden in het leven staan’ en al die andere flauwekul meer die, op de keper beschouwd, vaker door zogenaamd gevoelige mannen wordt verkondigd dan door vrouwen zelf.

Claire is gewoon slimmer dan ik, ik zeg eerlijk dat het me de nodige tijd heeft gekost om dit toe te geven. In de eerste jaren van onze relatie vond ik haar weliswaar intelligent, maar normáál intelligent; eigenlijk precies zo intelligent als je van een vrouw van mij zou kunnen verwachten. Met een domme vrouw zou ik het toch niet langer dan een maand uithouden? Zo intelligent was Claire dus in elk geval, dat ik het na een maand nog altijd met haar uithield. En nu, na bijna twintig jaar, nog steeds.

Goed, Claire is dus slimmer dan ik, maar op avonden als deze vraagt ze me toch altijd naar mijn mening over wat ze zal aantrekken, welke oorbellen ze in zal doen, of ze haar haar wel of niet op zal steken. Oorbellen zijn voor vrouwen een beetje wat voor mannen het scheren is: hoe groter de oorbellen, hoe belangrijker, hoe feestelijker de avond. Claire heeft oorbellen voor elke gelegenheid. Je zou kunnen zeggen dat het niet slim is om zo onzeker over je kleren te zijn. Maar ik denk daar toch anders over. Juist een domme vrouw zou denken dat ze het wel alleen afkon. Wat heeft een man nou voor verstand van dat soort zaken? zou de domme vrouw denken, en vervolgens de verkeerde keuze maken.

Ik probeer me weleens voor te stellen of Babette ooit aan Serge Lohman vraagt of zij wel de goede jurk aanheeft. Of haar haar niet te lang is. Wat Serge van deze schoenen vindt. Zijn de hakken niet te plat? Of juist te hoog?

En meteen is er iets in die voorstelling dat hapert, iets dat kennelijk onvoorstelbaar is. ‘Nee, dat is toch goed zo,’ hoor ik Serge zeggen. Maar hij is er maar half bij, het interesseert hem niet echt, en bovendien: ook al zou zijn vrouw de verkeerde jurk aantrekken, dan nog zouden alle mannen hun hoofd omdraaien wanneer zij voorbijkwam. Alles staat haar immers goed. Wat zeurt ze nou?

Dit was geen hip café, er kwamen geen modieuze types – niet cool, zou Michel zeggen. De gewone mensen waren er veruit in de meerderheid. Niet speciaal oud of jong, van alles door elkaar heen eigenlijk, maar toch in de eerste plaats gewoon. Zo zouden alle cafés moeten zijn.

Het was druk. We stonden dicht tegen elkaar aan, bij de deur van het herentoeilet. In haar ene hand hield Claire haar biertje, met de vingers van haar andere hand kneep ze zachtjes in mijn pols.

‘Ik weet niet,’ zei ze, ‘maar ik heb de laatste tijd de indruk dat Michel raar doet. Of niet raar, maar anders dan normaal. Afstandelijk. Vind jij dat ook?’

Michel is onze zoon. Hij wordt volgende week zestien. Nee, we hebben verder geen kinderen. Het was geen vooropgezet plan om een enig kind op de wereld te zetten, maar op zeker moment was het voor nog een gewoon te laat.

‘Ja?’ zei ik. ‘Het zou kunnen.’

Ik moest Claire niet aankijken, wij kenden elkaar te goed, mijn ogen zouden me verraden. Daarom deed ik of ik het café rondkeek, of ik buitengewoon geboeid was door het schouwspel van de in levendige gesprekken verwickelde gewone mensen. Ik was blij dat ik voet bij stuk had gehouden en dat we pas in het restaurant met de Lohmans hadden afgesproken; in gedachten zag ik Serge door de klapdeurtjes komen, zijn grijns die de gewone mensen zou aansporen om toch vooral door te gaan met waar

ze mee bezig waren en niet op hem te letten.

‘Heeft hij tegen jou niks gezegd?’ vroeg Claire. ‘Ik bedoel, jullie praten samen weer over andere dingen dan Michel en ik. Misschien is het iets met een meisje? Iets wat hij makkelijker aan jou vertelt?’

We moesten een stap opzij doen omdat de deur van het herentoilet openging en kwamen zo nog dichter tegen elkaar aan te staan. Ik voelde Claires bierglas tegen het mijne tikken.

‘Is het iets met meisjes?’ vroeg ze nogmaals.

Was het maar waar, kon ik niet nalaten te denken. Iets met meisjes... wat zou dat heerlijk zijn, heerlijk normáál, het gewone pubergedoe. ‘Mag Chantal/Merel/Roos vannacht blijven slapen?’ ‘Weten haar ouders daarvan? Als Chantals/Merels/Roos’ ouders het goedvinden, zien wij ook geen probleem. Als je maar denkt om... als je maar goed oplet bij... nou, je weet wel, dat hoef ik je waarschijnlijk niet meer te vertellen. Toch? Michel?’

Er waren vaak genoeg meisjes thuis, het ene nog mooier dan het andere, ze zaten op de bank of aan de keukentafel en zeiden me beleefd gedag wanneer ik thuiskwam. ‘Dag meneer.’ ‘Je hoeft geen meneer tegen mij te zeggen. En ook niet u.’ Dus dan zeiden ze één keer ‘je’ en ‘Paul’, maar een paar dagen later was het toch weer gewoon ‘u’ en ‘meneer’.

Soms kreeg ik er een aan de telefoon, en terwijl ik informeerde of ik een boodschap voor Michel kon overbrengen, kneep ik mijn ogen dicht en probeerde de meisjesstem (ze noemden zelden hun naam, ze vielen direct met de deur in huis: ‘Is Michel er?’) aan de andere kant van de lijn met een bepaald gezicht in verband te brengen. ‘Nee, dat hoeft echt niet, meneer. Het was alleen dat zijn mobiel uit stond en daarom probeerde ik het hier.’

Een enkele keer had ik de indruk dat ik ze ergens bij betrapte als ik binnenkwam, Michel en Chantal/Merel/Roos; dat ze minder onschuldig naar *The Fabulous Life* op MTV zaten te kijken

dan het leek: dat ze net aan elkaar hadden gezeten, dat ze snel hun kleren hadden gladgestreken en hun haar gefatsoeneerd wanneer ze mij aan hoorden komen. Iets in de blossen op Michels wangen – iets verhits, hield ik mezelf voor.

Maar om eerlijk te zijn had ik geen flauw idee. Misschien gebeurde er wel helemaal niets, en zagen al die mooie meisjes mijn zoon vooral als een goede vriend: een lieve, redelijk knappe jongen, iemand met wie ze aan konden komen op een feestje – een jongen die ze vertrouwden, omdat hij juist geen type was dat meteen overal aan wilde zitten.

‘Nee, ik geloof niet dat het iets met een meisje is,’ zei ik, terwijl ik Claire nu wel recht aankeek. Dat is de beklemmende kant van het geluk, dat alles als een open boek op tafel ligt: wanneer ik nog langer zou vermijden haar aan te kijken, zou zij zeker weten dat er íéts was – met meisjes, of iets nog ergers.

‘Ik denk eerder dingen met school,’ zei ik. ‘Hij heeft net die proefwerkweek achter de rug, volgens mij is hij gewoon moe. Ik denk dat hij het een beetje heeft onderschat, hoe zwaar het is in de vierde klas.’

Klonk dit geloofwaardig? En vooral: keek ik er geloofwaardig bij? Claires ogen schoten heen en weer van mijn linker- naar mijn rechteroog; daarna bracht ze haar hand omhoog naar de kraag van mijn overhemd, alsof er iets verkeerd zat dat nu nog kon worden recht gestreken, zodat ik straks niet voor gek zou lopen in het restaurant.

Ze glimlachte en legde haar hand met de vingers gespreid plat op mijn borst, ik voelde twee vingertoppen op mijn huid, op de plek waar het bovenste knoopje van mijn overhemd openstond.

‘Misschien is dat het,’ zei ze. ‘Ik vind alleen dat we er allebei voor op moeten passen dat hij ons op een bepaald moment helemaal niets meer vertelt. Dat we daaraan gewend raken, bedoel ik.’

‘Nee, natuurlijk. Het is alleen dat hij op deze leeftijd een beetje recht op zijn geheimen heeft. We moeten ook niet alles van hem willen weten, dan slaat hij misschien dicht.’

Ik keek Claire in haar ogen. Mijn vrouw, dacht ik op dat moment. Waarom zou ik haar niet mijn vrouw mogen noemen? Mijn vrouw. Ik sloeg mijn hand om haar middel en drukte haar tegen me aan. Al was het alleen maar voor de duur van deze avond. Mijn vrouw en ik, zei ik in gedachten. Mijn vrouw en ik zouden graag de wijnkaart willen zien.

‘Wat moet je lachen?’ zei Claire. Zei mijn vrouw. Ik keek naar onze bierglazen. Het mijne was leeg, dat van haar nog bijna driekwart vol. Zoals altijd. Mijn vrouw dronk minder snel dan ik, en ook daarom hield ik van haar, vanavond misschien nog wel meer dan andere avonden.

‘Niets,’ zei ik. ‘Ik dacht... ik dacht aan ons.’

Het ging heel snel: het ene moment keek ik Claire, keek ik mijn vrouw nog aan, met een liefdevolle blik waarschijnlijk, of anders in elk geval met pretoogjes, en het volgende moment voelde ik een vochtig vlies voor mijn ogen schuiven.

Omdat zij onder geen beding iets aan mij mocht merken verborg ik mijn gezicht in haar haar. Ik versterkte de druk in mijn arm om haar middel en snoof: shampoo. Shampoo en nog iets anders, iets warm – de geur van geluk, dacht ik.

Hoe zou deze avond eruit hebben gezien wanneer ik, nog maar een uur geleden, gewoon beneden was blijven wachten tot het tijd was om naar het restaurant te gaan in plaats van naar boven te lopen, de trap op naar Michels kamer?

Hoe zou de rest van ons leven er dan uit hebben gezien?

Zou de geur van geluk die ik nu uit het haar van mijn vrouw opsnoof, nog gewoon als geluk hebben geroken, en niet, zoals nu, als een herinnering uit een ver verleden – als de geur van iets wat je van de ene seconde op de andere kunt verliezen?